

כרשת

בא

עם אונקלום ורש"י

פרשת בא

שמות פרק י

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא

אֶל פַּרְעֹה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי

אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן

שְׂתִי אֶתְתִּי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ׃

וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה עוֹל לֹות פַּרְעֹה אֲרִי

אֲנִי יִקְרִית יֵת לְבֵה וְיֵת לְבֵה

דַּעֲבֹדוּהִי בְּדִיל לְשׁוֹאָה אֶתִי אֱלִין
בִּינִיהוֹן:

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פֶּרְעָה.
וְהִתְרָה בּוֹ: שְׁתִּי. שִׁמִּי, שְׁאֲשִׁית אֲנִי:

ב וְלִמְעַן תִּסַּפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ
וּבֶן בְּנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֲתֹתִי אֲשֶׁר
שִׁמֹּתִי בָם וַיִּדְעָתָם כִּי אֲנִי
יְהוָה:

וּבְדִיל דְּתִשְׁתַּעֲי קָדָם בְּרַךְ וּבֵר בְּרַךְ

יָת נְסִין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרִים וְיָת אַתּוּתִי

דִּי שְׁוִיתִי בְּהוֹן וְתִדְעוֹן אֲרִי אֲנֵא יִי:

הַתַּעֲלֵלְתִּי. שַׁחֲקֵתִי, כְּמוֹ כִּי הַתַּעֲלֵלְתָּ בִּי,

הֲלֹא כַּאֲשֶׁר הַתַּעֲוֹלָל בָּהֶם הָאֲמֹר

בְּמִצְרִים, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלֵלִים,

שֶׁאִ"כ הִיָּה לוֹ לְכַתּוֹב עוֹלָלְתִּי, כְּמוֹ וְעוֹלָל

לְמוֹ, כַּאֲשֶׁר עוֹלָלְתָּ לִּי, אֲשֶׁר עוֹלָל לִּי:

וַיִּבֹא מִנְּשָׁה וְאַחֲרָן אֶל פַּרְעֹה

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה

אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים עַד מָתִי מֵאֲנִתִּי

לְעֵנִת מִפָּנַי שְׁלַח עָמִי

וַיַּעֲבֹדֵנִי:

וְאַתָּא מִשָּׁה וְאַהֲרֹן לֹות פִּרְעָה וְאָמְרוּ

לֵה כְדֹנָן אֱמַר יִי אֱלֹהֵא דִיהוּדָאֵי עַד

אֲמַתִּי מִסָּרֵב אַתָּ לְאַתְכִּנְעָא מִן קִדְמִי

שְׁלַח עָמִי וַיִּפְלְחוּן קִדְמִי:

לְעֵנִת. כְּתִרְגוּמוֹ לְאַתְכִּנְעָא, וְהוּא מִגְזֵר

עָנִי, מֵאֲנִת לְהִיזֵת עָנִי וְשִׁפְלֵ מִפָּנַי:

דְּכִי אִם מֵאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח אֶת

עַמִּי הַנִּנִּי מִבֵּיא מִחֵר אֶרְבָּה

בְּגִבֹּלְךָ:

אֲרִי אִם סָרִיב אֶת לְשַׁלַּח יְתַ עַמִּי הֵא

אֲנִי מִיִּיתִי מִחֵר גּוֹבֵא בְּתַחֲוֹמֶךָ:

ה וְכַפָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְלֹא

יֻכַּל לִרְאֹת אֶת הָאָרֶץ וְאֹכַל

אֶת יֵתֶר הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאַרֶת

לָכֶם מִן הַבָּרָד וְאֹכַל אֶת כָּל

הַעֵין הַצִּמָּח לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה:

וְחָפָא יֵת עֵין שְׁמֶשָׁא דְאַרְעָא וְלֹא

יְכוּל לְמַחְזִי יֵת אַרְעָא וְיְכוּל יֵת שְׂאֵר

שְׂזֻבְתָּא דְאַשְׁתָּאֵר לְכוּן מִן בְּרִדָּא

וְיְכוּל יֵת כָּל אֵילָנָא דְאַצְמָח לְכוּן מִן

חֲקָלָא:

אֵת עֵין הָאֶרֶץ. אֵת מְרֵאָה הָאֶרֶץ: וְלֹא

יֻכַּל וְגו'. הָרֹאָה, לְרֵאוֹת אֵת הָאֶרֶץ,

וּלְשׁוֹן קִצְרָה דְּבַר:

וּ וּמִלֹּאֵי בִתִּיךָ וּבִתִּי כָּל

עֲבָדֶיךָ וּבִתִּי כָּל מִצְרִים אֲשֶׁר

לֹא רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת

אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם עַל

הָאָרֶץ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֹּן

וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה:

וַיִּמְלֹךְ בִּתְּיךָ וּבִתִּי כָּל עֲבָדֶיךָ וּבִתִּי כָּל

מִצְרִים דִּי לֹא חָזוּ אֲבֹתְךָ וְאֲבוֹת

אֲבֹתְךָ מִיּוֹמָא דְּמַהְוִיָּהוֹן עַל אֶרֶץ

עַד יוֹמָא הַדִּין וְאַתְּפָנִי וְנִפְק מִן קָדָם

פֶּרְעָה:

וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פֶּרְעָה אֱלֹהֵי עַד

מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ

שֶׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת

יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטָּרֵם תִּדְרַע בִּי

אֲבָרָה מִצָּרִים:

וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פֶּרְעָה לָהּ עַד אֲמַתִּי יְהִי

דִּין לָנָא לְתַקְלָא שֶׁלַח יְת גְּבַרְיָא

וַיִּפְלַחוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵהוּן הַעֲד כָּעֵן לֹא

יָדַעַת אֲרִי אֲבֹדַת מִצְרַיִם:

הַטָּרֵם תִּדְעַ. הַעֲוֹד לֹא יָדַעַת כִּי אֲבֹדָה

מִצְרַיִם:

חַ וַיּוֹשִׁיב אֶת מִנְשָׁה וְאֶת אֶהֱרֹן

אֶל פְּרֹעֶה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ

עֲבֹדוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי

וְמִי הַחֲלָכִים:

וְאֶתֹתָב יֵת מִנְשָׁה וְיֵת אֶהֱרֹן לֹת פְּרֹעֶה

וַאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְּלָחוּ קִדְּם יִי

אַלְהֵכוֹן מִן וּמִן דְּאֲזִלִּין:

וַיּוֹשֶׁב. הוֹשִׁבוּ עִי שְׁלִיחַ שִׁשְׁלָחוּ

אַחֲרֵיהֶם, וְהוֹשִׁיבוֹם אֶל פֶּרְעָה:

ט וַיֹּאמֶר מִלְּשָׁה בְּנֵעָרֵינוּ

וּבְזִקְנֵינוּ נִלְךְ בְּבָנֵינוּ

וּבְבָנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבִקְרֵנוּ

נִלְךְ כִּי חָג יִהְיֶה לָנוּ:

וַאֲמַר מִלְּשָׁה בְּעוֹלָמָנָא וּבְסַבְנָא גִזִּיל

בְּבִנְנָא וּבְבִנְתָּנָא בְּעִנְנָא וּבְתוֹרְנָא

נְזִיל אֲרִי חֲגָא קָדָם יִי לָנָא:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי כֵן יְהוָה

עֲמַכֶּם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם

וְאֵת טַפְכֶּם רְאוּ כִי רַעָה נִגַּד

פְּנֵיכֶם:

וַאֲמַר לְהוֹן יְהִי כֵן מִימְרָא דִּיִּי

בְּסַעֲדָכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יְתָכוֹן וְיֵת טַפְלָכוֹן

חֲזוּ אֲרִי בִישָׂא דְאַתּוֹן סְבִירִין לְמַעְבַּד

לְקַבֵּל אֶפִּיכוֹן לְאַסְתַּחֲרָא:

כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו'. אֵף כִּי אֲשַׁלַּח

גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם:

רְאוּ כִּי רָעָה נֹגֵד פְּנֵיכֶם. כְּתִרְגֹּמוֹ.

וּמִדְרֹשׁ אֲגִידָה שִׁמְעֵתִי, כּוֹכֵב אֶחָד יֵשׁ

שִׁשְׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פְּרָעָה, רוֹאֵה אֲנִי

בְּאִיצִטְגִּינֹת שְׁלִי אוֹתוֹ כּוֹכֵב עֹלָה

לְקִרְאֶתְכֶם בְּמִדְבָּר, וְהוּא סִימָן דָּם וְהִרְיָגָה,

וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָל וּבִקְשׁ הַקֶּבֶ"ה

לְהָרְגֵם, אָמַר מֹשֶׁה בְּתַפְלָתוֹ, לָמָּה יֹאמְרוּ

מִצָּרִים לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם, זֶה הֵיא

שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד
 וינחם ה' על הרעה, והפך את הדם לדם
 מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר
 היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם,
 שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם
 במדבר:

יֹא לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגְּבֵרִים
 וְעַבְדּוֹ אֶת יְהוָה כִּי אֶתְּהָ
 אַתֶּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרֶשׁ אֶתְּהָ
 מֵאֵת פְּנֵי פֶרַע: (ה)

לֹא כֵן אֶזְיִלוּ כַעַן גְּבִרִיא וּפְלָחוּ קָדָם

יְיָ אֱרִי יִתֶּה אֶתּוֹן בַּעַן וְתָרִיךְ יִתְהוֹן מִן

קָדָם פֶּרַעַה:

לֹא כֵן. כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטָּף

עִמָּכֶם, אֲלֹא לָכוּ הַגְּבִרִים וְעַבְדוּ אֶת ה': כִּי

אוֹתָהּ אַתֶּם מִבְקָשִׁים. (ח) בִּקְשַׁתֶּם עַד

הַנָּה, נִזְבַּחַהּ לְאֱלֹהֵינוּ, וְאֵין דֶּרֶךְ הַטָּף

לְזִבּוּחַ: וַיַּגְרֵשׁ אוֹתָם. הֲרִי זֶה לְשׁוֹן קִצּוֹר,

וְלֹא פִירֵשׁ מִי הַמַּגְרֵשׁ:

יב טַנִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל

מִנְשָׁה נְטִיחַ יֶדֶךָ עַל אֶרֶץ

מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל אֶרֶץ

מִצְרַיִם וַיֹּאכֵל אֶת כָּל עֵשֶׂב

הָאֶרֶץ אֶת כָּל אֲשֶׁר הִשְׁאִיר

הַבָּרָד׃

וַאֲמַר יי לְמִנְשָׁה אֲרִים יֶדֶךָ עַל אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם וַיְתִי גּוֹבָא וַיִּסַּק עַל אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם וַיִּכּוֹל יְתָ כָּל עֶסְבָּא דְּאֶרְעָא

יְתָ כָּל דִּי אֲשָׁאָר בְּרִדָּא:

בארבה. בשביל מכת הארבה:

יג וַיִּט מִנְּשָׁה אֶת מִטָּהּ עַל

אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזֶה נְהָג רוּחַ

קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל הַיּוֹם הַהוּא

וְכָל הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ

הַקָּדִים נִשָּׂא אֶת הָאֲרָבָה:

וְאֵרִים מִשֶּׁה יֵת חֲטִיָּה עַל אֶרְעָא

דְּמִצְרִים וְיֵי דִבְר רוח קדומא בְּאֶרְעָא

כָּל יוֹמָא הֵהוּא וְכָל לַיְלִיא צִפְרָא הוּא

וְרוּחַ קְדוּמָא נִטֵּל יֵת גּוֹבָא:

וְרוּחַ הַקָּדִים. רוּחַ מִזְרָחִית נִשָּׂא אֶת

הָאֲרֵבָה, לְפִי שְׂבָא כְּנַגְדּוֹ, שְׂמִצְרִים

בְּדְרוּמִית מִעֶרְבִית הִיתָה, כְּמוֹ שְׂמִפּוֹרֶשׁ

בְּמָקוֹם אַחֵר:

יֵד וְיַעַל הָאֲרֵבָה עַל כָּל אֶרֶץ

מִצְרִים וְיִנַּח בְּכָל גְּבוּל

מִצָּרִים כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא

הָיָה כֵּן אֲרֵבָה כְּמַהוּ וְאַחֲרָיו

לֹא יִהְיֶה כֵּן:

וְסֵלִיק גּוֹבָא עַל כָּל אֲרָעָא דְּמִצָּרִים

וְיִשְׂרָא בְּכָל תַּחֲוֹם מִצָּרִים תִּקְיָה לְחֻדָּא

קְדָמוֹהִי לֹא הוּא כֵּן גּוֹבָא דְּכּוּתָהּ

וּבִתְרוֹהִי לֹא יְהִי כֵּן:

וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן. וְאוֹתוֹ שְׁהִיָּה בִימֵי

יִזְאֵל, שְׁנֵאמַר כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם,

למדנו שהיה כבוד משל משה, ע"י מינין
 הרבה, שהיו יחד ארבה, ילק, חסיל, גזם,
 אבל של משה לא היה אלא של מין אחד,
 וכמוהו לא היה ולא יהיה:

טו וַיִּכַּם אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ
 וְתַחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת כָּל
 עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל פְּרִי
 הָעֵץ אֲשֶׁר הִזְתִּיר הַבָּרָד וְלֹא
 נֹתַר כָּל יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב

הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְחָפָא יָת עֵין שְׁמִשָּׂא דְכָל אֶרְעָא

וְחִשּׁוּכַת אֶרְעָא וְאָכַל יָת כָּל עֶסְבָּא

דְּאֶרְעָא וְיָת כָּל פִּירֵי אֵילָנָא דִּי

אֲשָׁר בְּרֵדָא וְלֹא אֲשַׁתָּאֵר כָּל יְרוּקָא

בְּאֵילָנָא וּבְעֶסְבָּא דְּחֻקְלָא בְּכָל אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם:

כל ירק. עלה ירוק, וירדור"א בלע"ז:

טז וַיִּמָּחֶר פֶּרְעָה לְקָרָא לְמִנְשָׁה

וְלֹא־הָרִן וַיֹּאמֶר חֲטֵאתִי לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃

וְאוֹחִי פֶרַעַה לְמִקְרִי לְמִשָּׁה וְלֹא־הָרִן
 וַיֹּאמֶר חֲבִית קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃

יְיָ וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטֵאתִי אֵךְ
 הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה

אֱלֹהֵיכֶם וַיֹּסֶר מִעָלַי רַק אֶת
 הַפְּנוֹת הַזֶּה׃

וּכְעַן שְׁבוּק כְּעַן לְחוּבֵי בָרָם זְמַנָּא

הָדָא וְצִלּוֹ קָדָם יִי אֱלֹהֵכּוֹן וַיַּעֲדֵי מִנִּי

לְחֹד יֵת מוֹתָא הֲדִין:

יְהוֹיָצָא מֵעַם פִּרְעָה וַיַּעֲתֵר אֶל

יְהוָה:

וַנִּפֶק מִלּוֹת פִּרְעָה וְצִלִּי קָדָם יִי:

יֵט וַיַּהֲבֹךְ יְהוָה רוּחַ יָם חֲזָק

מֵאֵד וַיִּשָּׂא אֶת הָאֲרָבָה

וַיִּתְּקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאָר

אֲרָבָה אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל

מִצְרִים:

וְהִפֹּךְ יִי רוּחָא מֵעֲרָבָא תִּקִּיף לַחֲדָא

וְנִטְלִית גּוּבָא וְרִמְהִי לִימָא דְסוּף לֹא

אֶשְׁתָּאֵר גּוּבָא חַד בְּכֹל תַּחֲוּם מִצְרִים:

רוּחַ יָם. רוּחַ מֵעֲרָבִי: יִמָּה סוּף. אֹמֵר אֲנִי,

שִׁים סוּף הִיא מִקְצָתוֹ בַּמֵּעֲרָב כִּנְגַד כָּל רוּחַ

דְּרוּמִית, וְגַם בַּמִּזְרָח שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

לְפִיכֵךְ רוּחַ יָם תִּקְעוּ לְאַרְבֵּה בִּימָה סוּף

כִּנְגָדוֹ, וְכֵן מִצִּינוּ לְעֲנִין תַּחֲוּמִין שֶׁהוּא

פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר מִיָּם סוּף וְעַד יָם

כלשתיים, ממזרח למערב, שים כלשתיים
 במערב היה, שנאמר בכלשתיים יושבי
 חבל הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה
 אחד. אף המלוחים שמלחו מהם:

כ וַיַּחֲזֶק יְהוָה אֶת לֵב פַּרְעֹה
 וְלֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)
 וְאַתְּקַף יְיָ יֵת לְבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁלַח
 יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה נָטָה

יִדְדָּךְ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ עַל

אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּמֶשׁ חֲשֹׁךְ:

וַאֲמַר יי לְמִשָּׁה אֲרִים יִדְדָּךְ עַל צִית

שְׁמִיָּא וַיְהִי חֲשׁוֹכָא עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

בְּתַר דִּיעְדִּי קָבֵל לִילִיָּא:

וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר

מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש

ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו

תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין

הברת האלף נכרת כל כך אין הכתוב

מקפיד על חסרונה, כגון ולא יהל שם
 ערבי, כמו לא יאהל לא יטה אהליו. וכן
 ותזרני חיל, כמו ותאזרני. ואונקלוס תרגם
 לשון הסרה, כמו לא ימיש בתר דיעדי
 קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום.
 אבל אין הדבור מיושב על הוי"ו של
 וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך.
 ומדרש אגדה פותרו, לשון ממשש
 בצהרים, שהיה כפול ומכופל ועב עד
 שהיה בו ממש:

כב וַיֵּט מִנְּשָׁה אֶת יָדָהּ עַל

הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֶשֶׁךְ אַפֶּלְהָ בְּכָל

אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

וְאֲרִים מִשָּׁה יָת יְדָה עַל צִית שְׁמִיא

וַהֲוָה חֶשֶׁךְ קָבֵל בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

תִּלְתָּא יוֹמִין:

וַיְהִי חֶשֶׁךְ אַפֶּלְהָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו' חֶשֶׁךְ

שָׁל אֹפֶל שָׁלָא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו ג' יָמִים,

וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵי חֶשֶׁךְ מוֹכַפֶּל עַל

זֶה, שָׁלָא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין

יָכוֹל לַעֲמוֹד וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב. וְלָמָּה

הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו
 הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו
 בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים
 במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו.
 ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם,
 וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים
 אין בידינו כלום, אומר לו, אני ראיתיו
 בביתך ובמקום פלוני הוא: שלשת ימים.
 שלוש של ימים, טרציי"נא בלע"ז, ובן ז'
 ימים בכל מקום, שטיי"נא של ימים:

כג. לא ראו איש את אחיו ולא

קָמוּ אִישׁ מִתַּחַת יְדוֹ שֶׁלֹּא־עָשָׂה

יָמִים וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה

אֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

לֹא חָזוּ אִישׁ יְת אַחֲוָהּ וְלֹא קָמוּ אִישׁ

מִתַּחַתוֹהִי תִלְתָּא יוֹמִין וְלֹכֵל בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל הָיָה נְהוֹרָא בְּמוֹת־בְּנֵהוּן:

שלישי

ויקרא

בד

פֶּרַעַה אֶל מִנְשָׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ
 עֲבֹדוּ אֶת יְהוָה רַק צֹאנֵכֶם
 וּבְקֹרְכֶם יֵצֵג גַּם טַפְּכֶם יִלְדוּ
 עִמָּכֶם:

וַיִּקְרָא פֶּרַעַה לְמִנְשָׁה וַאֲמַר אֶזְיִלוּ פִלְחוּ
 קָדָם יְיָ לַחֹד עֲנֹכֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוֹ
 אֶף טַפְלֵכֹן יִזְיִל עִמָּכֹן:

יֵצֵג. יְהֵא מוֹצֵג בַּמָּקוֹמוֹ:

כֹּה וַיֹּאמֶר מִנְשָׁה גַם אֶתָּה תִּתֵּן

בִּידָנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ

לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

וְאָמַר מִשֶּׁה אֵף אֶת תְּמִסֵּר בִּידָנוּ

נִכְסֵי קֹדֶשִׁין וְעֵלֹן וְנַעֲבֹד קָדָם יי

אֱלֹהֵינוּ:

גַּם אֶתָּה תִּתֵּן. לֹא דִיִּךְ שִׁמְקֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ,

אֲלֹא גַם אֶתָּה תִּתֵּן:

כּוּ וְגַם מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא

תִּשְׁאַר פֶּרֶסָה כִּי מִמָּנוּ נִקַּח

לַעֲבֹד אֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

וְאַנְחֵנוּ לֹא נִדְּעַ מֶה נַעֲבֹד אֶת

יְהוָה עַד בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:

וְאִךְ בְּעִירָנָא יִזִּיל עֲמָנָא לֹא תִשְׁתַּאֲר

מִדְּעַם אֲרִי מִנָּה אֲנַחְנָא נִסְבִּין לְמַפְלַח

קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא וְאַנְחֵנָא לִית אֲנַחְנָא

יְדַעִין מָה נְפִלַח קָדָם יִי עַד מִיתָנָא

תָּמָן:

פרססה. פרסת רגל פלנט"א בלע"ז: לא

נדע מה נעבד. כמה תכבד העבודה, שמא

ישאל יותר ממה שיש בידינו:

כו וַיַּחֲזֵק יְהוָה אֶת לֵב פַּרְעֹה

וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

וְאַתְּקִיף יי ית לבא דַּפְרְעָה וְלֹא אָבָה

לְשַׁלְּחָתָהוּן:

כח וַיֹּאמֶר לוֹ פַּרְעֹה לָךְ מִעָלַי

הַשָּׁמַר לָךְ אֶל תִּסָּף רֵאוֹת פָּנַי

כִּי בַיּוֹם רֵאֲתָךְ פָּנַי תָּמוּת:

וַאֲמַר לָהּ פֶּרַעַה אֲזִיל מֵעַלְוִי אֶסְתַּמֵּר

לָךְ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אֲפִי אֲרִי בְיוֹמָא

דְּתַחֲזִי אֲפִי תַּמּוּת:

כַּט וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה כֵּן דְּבִרְתָּ לֹא

אַסְבֵּי עוֹד רְאוּת פְּנִיךְ: (פ)

וַאֲמַר מִנְּשָׁה יָאוּת מַלְּיָלְתָּא לֹא אוֹסִיף

עוֹד לְמַחְזִי אֲפִיךְ:

כֵּן דְּבִרְתָּ. יִפּה דְּבִרְתָּ וּבְזַמְנֵנוּ, דְּבִרְתָּ אִמַּת

שְׁלֵא אוֹסִיף עוֹד רְאוּת פְּנִיךְ:

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עוֹד

נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל פַּרְעֹה וְעַל

מִצְרַיִם אַחֲרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם

מִזֶּה בְּשִׁלְחוֹ כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ

אֶתְכֶם מִזֶּה׃

וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתֹּשׁ חַד אֵיתִי

עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בְּתַר כֵּן יִשְׁלַח

יְתִכּוֹן מִכָּא בְּשִׁלְחוֹתֶהָ גְּמִירָא תִּרְכָּא

יְתִרְךָ יְתִכּוֹן מִכָּא׃

כלה. גמירא, כלה כליל, כולכם ישלח:

בִּדְבַר נָא בְּאֶזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאַלּוּ

אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת

רֵעוּתָהּ כֹּלִי כֶסֶף וְכֹלִי זָהָב:

מִלִּיל כַּעַן קָדָם עֲמָא וְשֹׁאִילוּ גִבֹּר מִן

חֲבִירָה וְאֶתְתָּא מִן חֲבֵרְתָּהּ מִנִּין דְּכֶסֶף

וּמִנִּין דְּדָהָב:

דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה,

בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר

אותו צדיק אברהם, ועבדום וענו אותם
 קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא
 קיים בהם:

ג וַיֵּתֶן יְהוָה אֶת חֵן הָעַם
 בְּעֵינָי מִצָּרִים גַּם הָאִישׁ מִנְּשָׁה
 גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 בְּעֵינָי עֲבָדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינָי
 הָעַם: (ה)

וַיְהִי יִי יְת עֲמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינָי מִצְרַיִם

אֶף גִּבּוֹרֵא מִשֶּׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא

דְּמִצְרַיִם בְּעֵינַי עֲבָדִי פִרְעָה וּבְעֵינַי

עֲמָא:

ד רביעי ויאמר מִשֶּׁה

כֹּה אָמַר יְהוָה כִּחֲצֹת הַלֵּילָה

אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

וְאָמַר מִשֶּׁה כְּדִנֵּן אָמַר יי כְּפִלְגּוֹת

לֵילִיָּא אֲנָא מִתְגַּלִּי בְּגוֹ מִצְרַיִם:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה'. בַּעֲמִדוֹ לִפְנֵי
פֶּרַעַה נֹאמְרָה לוֹ נְבוֹאָה זוֹ, שֶׁהָרִי מִשִּׁיֵּצָא
מִלִּפְנֵיו לֹא הוֹסִיף רֹאוֹת פְּנִיו: כַּחֲצוֹת
הַלַּיְלָה. כַּחֲחֹלֶק הַלַּיְלָה, כַּחֲצוֹת כְּמוֹ
כַּעֲלוֹת, בַּחֲרוֹת אַפָּם בְּנוֹ, זֶהוּ פֶּשׁוּטוֹ
לִישְׁבוֹ עַל אוֹפְנִיו, שֶׁאֵין חֲצוֹת שֶׁם דְּבַר
שֶׁל חֲצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרִשּׁוּ, כְּמוֹ כַּבַּחֲצוֹת
הַלַּיְלָה, וַאֲמָרוּ שֶׁאֵמַר מֹשֶׁה כַּחֲצוֹת,
דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ אוֹ לִפְנֵיו אוֹ לְאַחֲרָיו,
וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שֶׁמֶא יִטְעוּ אַצְטַגְנִינִי
פֶּרַעַה וַיֹּאמְרוּ, מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲבָל

הקב"ה יודע עתיו ורגעיו, אמר בחצות:

ה וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיָּשׁב

עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה

אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִיִּם וְכָל בְּכוֹר

בְּהֵמָה:

וַיָּמֹת כָּל בּוֹכֵרָא בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

מִבּוֹכֵרָא דְּפַרְעֹה דְּעֵתִיד לְמָתָב עַל

כְּרִסֵּי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכֵרָא דְּאַמְתָּא דִּי

בְּתֵר יִיחִיָּא וְכֹל בּוֹכְרָא דְּבַעֲיָרָא:

**עד בכור השבי. למה לקו השבויים, כדי
שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם,
והביאה פורענות על מצרים: מבכור
פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים
מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה
היו בכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף
הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם:
וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה,
וכשהקב"ה נפרע מן האומה עובדי
כוכבים, נפרע מאלהיה:**

וְהִיתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ

מִצָּרִים אֲשֶׁר כָּמְחוּ לֹא נִהְיָתָה

וְכָמְחוּ לֹא תִסָּף:

וְתִהְיֶי צוֹחָתָא רַבָּא בְּכָל אֶרְעָא

דְּמִצָּרִים דְּכוּתָהּ לֹא הָוּת וְדְכוּתָהּ לֹא

תוּסָף:

וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵּץ

כָּלָב לְשָׁנֹו לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה

לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְחִזָּה

בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּזֵק כָּל־בָּא

בְּלִישְׁנָה לְמִנְבַּח לְמֵאנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא

בְּדִיל דְּתִדְעוּן דִּיפְרִישׁ יֵי בֵין מִצְרַיִם

וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

לֹא יַחְרֵץ כָּל־ב לְשׁוֹנוֹ. אֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא

לְשׁוֹן שְׁנוֹן, לֹא יִשְׁנֵן. וְכֵן לֹא חָרַץ לְבִנֵי

יִשְׂרָאֵל לֹא־יֵשׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ, לֹא שֵׁנָה. אִז

תַּחֲרֵץ, תִּשְׁתַּנֵּן. לְמִזְרַג חֲרוּץ, שְׁנוֹן.

מִחֲשָׁבוֹת חֲרוּץ, אָדָם חָרִיף וְשְׁנוֹן. וְיֵד

חרוצים תעשיר, חריפים, סוחרים שנונים:
אשר יפלה. יבדיל:

ח וַיִּרְדּוּ כָּל עֲבָדֶיךָ אֱלֹה אֱלֹי
וְהַשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אֶתָּה
וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי
כֵן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲה
בְּאַחֲרֵי אָתָּה: (ט)

וַיַּחֲתוּן כָּל עֲבָדֶיךָ אֱלֹי לֹתִי וַיִּבְעוּן
מִנִּי לְמִימָר פּוֹק אֶת וְכָל עַמָּא דִּי עַמָּךְ

וּבִתֵּר כֵּן אֶפֹּק וְנִפֹּק מִלֹּת פִּרְעָה
בְּתִקּוּף רִגְזִי:

וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות,
שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה
ואמר קומו צאו מתוך עמי, ולא אמר לו
משה מתחלה וירדת אלי והשתחווית לי:
אשר ברגליך. ההולכים אחר עצתך
והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם
מארצך: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו
יצא מלפניו: באחרי אף. על שאמר לו אל

תוסף ראות פני:

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֹא

יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פֶּרַעַה לְמַעַן

רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה לֹא יִקְבֹּל מִנְכוֹן פֶּרַעַה

בְּדִיל לֹא־סַגָּא מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ

דְּמִצְרַיִם:

למען רבות מופתי. מופתי שנים, רבות

שלשה, מכת בכורות וקריעת ים סוף

וּלְנַעַר אֶת מִצְרִים:

וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל
הַמִּנְחָתִים הָאֵלֶּה לְפָנַי פַּרְעֹה
וַיַּחֲזִק יְהוָה אֶת לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:

(ס)

וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יְיָ כָּל מוֹפְתֵי
הָאֱלֹהִים קָדָם פַּרְעֹה וַתִּקַּף יְיָ יְיָ לִבָּא
דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁלַח יְיָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מֵאֲרֵעָה:

וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו'. כְּבֹר כְּתַב לָנוּ זֹאת
בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שִׁנְאָה כֹּאן אֲלֹא
בְּשִׁבִיל לְסִמְכָה לְפָרֶשֶׁה שֶׁל אַחֲרִיָּה:

שמות פרק יב

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַל
אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְמִיָּמָר:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן. בְּשִׁבִיל

שאהרן עשה וטרה במזופתים כמשה, חלק
 לו כבוד זה במצוה ראשונה, שכללו עם
 משה בדבור: בארץ מצרים. חוץ לכרך,
 או אינו אלא בתוך הכרך, תלמוד לומר
 כצאתי את העיר וגו', ומה תפלה קלה לא
 התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה
 גילולים, דבר חמור כזה לא כל שכן:

ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ

חֹדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם

לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:

יִרְחָא הָדִין לְכוּן רִישׁ יִרְחִין קַדְמָאִי
 הוּא לְכוּן לִירְחִי שְׁתָּא:

החדש הזה. הראהו לבנה בחדושה, ואמר
 לו, כשהירה מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין
 מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן
 אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין
 החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון
 שלישי: הזה. נתקשה משה על מולד
 הלבנה, באיזו שעור תראה ותהיה ראויה
 לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה
 ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד

הִרְאָהוּ, וְהָלֹא לֹא הִיָּה מִדְּבַר עֲמוֹ אֲלֹא
 בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַּיּוֹם דְּבַר ה', בַּיּוֹם
 צִוּתוֹ, מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָלָא, אֲלֹא
 סִמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֹאמְרָה לוֹ פִּרְשָׁה
 זוֹ, וְהִרְאָהוּ עִם חֲשֻׁכָּה:

ג. דְּבָרָיו אֵל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר בְּעֵשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
 וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ אִשָּׁה לְבֵית
 אָבִתָּה שָׁה לְבֵיתָ:

מִלִּילֹו עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל

לְמִימַר בְּעֶסְרָא לִירְחָא הֲדִין וְיִסְבוּן

לְהוֹן גְּבַר אֲמַר לְבֵית אַבָּא אֲמַר

לְבֵיתָא:

דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר, והלא

כבר נאמר אתה תדבר, אלא חולקין כבוד

זה לזה, ואומרים זה לזה למדני, והדבור

יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים:

אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש.

דברו היום בראש חודש, שיקחוהו בעשור

לחודש: הזה. פסח מצרים מקחו

מבעשור, ולא פסח דורות: שֶׁה לְבֵית
 אֲבוֹת. לְמִשְׁפַּחָה אַחַת, הֲרִי שֶׁהִיוּ מְרוֹבִין
 יְכוּל שֶׁה אֶחָד לְכוֹלָן, תְּלִמּוּד לֹמַר שֶׁה
 לְבֵית:

ד וְאֵם יִמְעַט הַבֵּית מִהִיּוֹת
 מִשָּׂה וְלָקַח הוּא וְשָׁכְנוּ הַקָּרֵב
 אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסֹת נִפְשֹׁת אִישׁ
 לְפִי אֲכָלוּ תְּכַסּוּ עַל הַשָּׂה:
 וְאֵם יִזְעִיר בֵּיתָא מְלֵאתִּמְנָאָה עַל

אִמְרָא וַיִּסֹּב הוּא וְשִׁיבָה דְקָרִיב

לְבֵיתָהּ בְּמִנִּין נִפְשָׁתָא גִבֵּר לְפֻּם

מִיכָלָה תִּתְּמֶנּוּן עַל אִמְרָא:

וְאִם יִמְעֹט הַבַּיִת מֵהֵיוֹת מִשָּׁה. וְאִם יִהְיוּ

מוֹעֲטִין מֵהֵיוֹת מִשָּׁה אֶחָד, שְׂאִין יְכוּלִין

לֹאכְלוּ וַיָּבֹא לְיָדֵי נֹתָר, וּלְקַח הוּא וּשְׂכֻנּוּ

וְגו', זֶהוּ מִשְׁמַעוּ לְפִי פִּשְׁטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ

מִדְּרַשׁ, לְלַמֵּד שְׂאֶחָד שְׁנֵמְנוּ עֲלֵיו, יְכוּלִין

לְהַתְּמַעֵט וּלְמַשׁוֹךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ, וּלְהַמְנוֹת

עַל שָׁה אֶחָד, אֲךְ אִם בָּאוּ לְמַשׁוֹךְ יְדֵיהֶם

וּלְהַתְּמַעֵט, מֵהֵיוֹת מִשָּׁה, יִתְּמַעֲטוּ בְּעוֹד

השה קיים, בהיותו בחיים ולא משנשחט:
 במכסת. חשבון, וכן מכסת הערבך: לפי
 אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן
 שאינו יכול לאכול כזית: תכסו. תתמנון:

הַשָּׁה תִּמְיָם זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה
 לָכֶם מִן הַכֹּבְשִׁים וּמִן הָעֲזִים
 תִּקְחוּ:

אִמַּר שְׁלִים דָּכָר בַּר שִׁתָּה יְהִי לְכוֹן מִן
 אִמְרִיא וּמִן עֲזִיא תִּסְבוֹן:

תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי
 בן שנה, כלומר שנוכל בשנה זו: מן
 הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה,
 שאף עז קרויה שה, שנאמר ושה עזים:

ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
 אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
 וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֵדֶת
 יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים:

ויהי לכוון למטרא עד ארבעא עסרא

יוֹמָא לִירְחָא הֵדִין וַיִּכְסּוּן יְתָהּ כָּל

קָהְלָא כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בֵּין שְׁמֵשִׁיא:

וְהִיא לָכֵם לְמִשְׁמֶרֶת. זֶה לְשׁוֹן בְּקוֹר,

שְׁטַעוֹן בְּקוֹר מִמּוֹם אַרְבַּעַה יָמִים קוֹדֵם

שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מָה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ

לְשְׁחִיטָתוֹ אַרְבַּעַה יָמִים מָה שְׁלֹא צוּה בֵּן

בַּפֶּסַח דּוֹרוֹת, הִיא ר' מַתִּיא בֶּן חֲרָשׁ אֹמֵר,

הָרִי הוּא אֹמֵר וְאֶעֱבוֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה

עֵת דּוֹדִים, הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי

לְאַבְרָהָם שְׂאֵנָא לְאֵת בְּנָיו, וְלֹא הָיוּ בִידָם

מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדִי שִׁיגְאָלוּ, שְׁנֵאמַר

ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מצות,
דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה,
שנאמר מתבוססת בדמיו, בשני דמים,
ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך
מבור אין מים בו, ושהיו שטופים
באלילים, אמר להם משכו וקחו לכם,
משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של
מצוה: ושחטו אתו וגו'. וכי כולך
שוחטין, אלא מכאן ששלוחו של אדם
כמותו: קהל עדת ישראל. קהל ועדה
וישראל, מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין

בשלשה כתות זו אחר זו, נכנסת כת
 ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו',
 כדאיתא בפסחים: בין הערבים. משיש
 שעות ולמעלה קרוי בין הערבים,
 שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב, ולשון
 בין הערבים נראה בעיני, אותן שעות
 שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת
 היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי
 ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב
 לשון נשף וחשך, כמו ערבה כל שמחה:

וּלְקַחְהוּ מִן הַדָּם וְנָתַנוּ עַל

שְׁתֵּי הַמְּזֻזֹּת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף עַל

הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ

בָּהֶם:

וַיִּסְבּוּן מִן דָּמָא וַיִּתְּנוּן עַל תְּרִין סַפֵּיא

וְעַל שְׁקָפָא עַל בַּתֵּיא דִּיכְלוּן יְתָה

בְּהוֹן:

ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם, יכול ביד,

תלמוד לומר אשר בסף: המזוזות. הם

הזקופות, אחת מכאן לפתח ואחת מכאן:

המשקוף. הוא העליון, שהדלת שוקף
 עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל בלע"ז.
 ולשון שקיפה, חבטה, כמו קול עלה נדה,
 טרפא דשקף. חבורה, משקופי: על
 הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על
 משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית
 הבקר, שאין דרין בתוכו:

ח וְאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה
 הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל
 מִרְרִים יֹאכְלֻהוּ:

וַיִּכְלֹן יָת בְּסָרָא בְּלִילָא הָהוּא טַיִּי גּוֹר

וּפִטִּיר עַל מְרִין יִכְלָנָה:

אֵת הַבֶּשֶׂר. וְלֹא גִידִים וְעֲצָמוֹת: עַל

מִרְדִּים. כֹּל עֹשֶׂב מִרְ נִקְרָא מִרְדִּי, וְצִיּוֹם

לֹא כוֹל מִרְדִּי זֵכֶר לְוִימָרְדוֹ אֵת חַיִּיהֶם:

ט אֵל תֵּאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁלֵ

מִבִּשְׁלֵ בַמָּיִם כִּי אִם צָלִי אִשׁ

רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קֶרְבּוֹ:

לֹא תִיכְלֹן מִנֶּה כִּד חַי וְאַף לֹא בִשְׁלֵא

מִבֶּשֶׁל בְּמִיָּא אֶלְהֵן טוֹי נֹר רִישִׁיה עַל

כָּרְעוּהִי וְעַל גִּוְהָ:

אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. שְׂאִינוּ צְלוּי כֹל

צִרְכוּ קוֹרְאוּ נָא בְּלִשׁוֹן עֶרְבִי: וּבִשְׁל

מִבּוֹשֶׁל. כֹּל זֶה בְּאַזְהָרַת לֹא תֹאכְלוּ:

בְּמִים. מִנִּין לְשֹׂאֵר מִשְׁקִין, תִּלְמוּד לֹזְמֵר

וּבִשְׁל מִבּוֹשֶׁל מִכֹּל מְקוֹם: כִּי אִם צְלוּי

אֵשׁ. לְמַעַלָּה גָזַר עָלֵינוּ בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה, וּכְאֵן

הוֹסִיף עָלֵינוּ לֹא תַעֲשֶׂה, אֲלֹ תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ

כִּי אִם צְלוּי אֵשׁ: רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעֲיוֹ. צוּלָהוּ

כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם
 קרבנו, ובני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתו.
 ולשון על כרעיו ועל קרבנו, כלשון על
 צבאותם, כמו בצבאותם כמות שהן, אף
 זה כמות שהוא, כל בשרו משלם:

וְלֹא תִזְתָּירוּ מִמֶּנּוּ עַד בִּקּוֹר
 וְהִנֵּתָר מִמֶּנּוּ עַד בִּקּוֹר בְּאֵשׁ
 תִּשְׂרֹפוּ:

וְלֹא תִשְׂאֲרוֹן מִנֶּה עַד צִפְרָא
 וְדִישְׁתָּאֵר מִנֶּה עַד צִפְרָא בְּנוֹרָא

תּוֹקְדוֹן:

והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר
עד בקר פעם שניה, ליתן בקר על בקר,
שהבקר משמעו משעת הנץ החמה, ובא
הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות
השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש
אחר, למד שאינו נשרף ביו"ט אלא
ממחרת, וכך תדרשנו, והנותר ממנו בבקר
ראשון, עד בקר שני תעמוד ותשרפנו:

יֹאכֶכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם

חֲגֻרִים נַעֲלִיכֶם בְּרֶגְלֵיכֶם

וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם וְאַכְלֶתֶם אֹתוֹ

בְּחַפְזוֹן פֶּסַח הוּא לִיהוָה:

וְכֵדִין תִּיכָלוֹן יְתֶה חֲרָצִיכוֹן יְהוֹן

אַסִּירִין מְסַנִּיכוֹן בְּרֶגְלֵיכוֹן וְחוּטִירִיכוֹן

בְּיָדֵיכוֹן וְתִיכָלוֹן יְתֶה בְּבִהִילוֹ פֶּסַחָא

הוּא קָדֶם יִי:

מִתְנִיכֶם חֲגוּרִים. מְזוּמָנִים לְדֶרֶךְ:

בְּחַפְזוֹן. לְשׁוֹן בַּהֲלָה וּמַהֲיָרוֹת, כִּמּוֹ וִיהִי

דוד נחפז ללכת, אשר השליכו ארם
 בחפזם: פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי
 פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה
 מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים,
 וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי
 נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם
 שמים דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו
 שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה:

יב וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 בְּלִילָה הַזֹּאת וְהִפֵּיתִי כָּל בְּכוֹר

בְּאַרְצֵן מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד

בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם

אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

וְאֶתְגַּלִּיתִי בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם בְּלִילִיא

הַדִּין וְאֶקְטֹל כָּל בּוֹכָא בְּאֶרֶץ

דְּמִצְרַיִם מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל

טַעֲוֹת מִצְרַיִם אֶעֱבֹד דִּינִין אֲנָא יי:

וְעִבְרַתִּי. כַּמֶּלֶךְ הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם,

וּבִהְעֵבְרָה אַחַת וּבִרְגַע אֶחָד כּוֹלֵן לְזִמְיוֹ:

כֹּל בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרִים. אֵף בְּכוֹרוֹת
 אֲחֵרִים זֶה בַּמִּצְרִים, וּמִנִּין אֵף בְּכוֹרֵי
 מִצְרַיִם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, תִּלְמוּד לֹאמַר
 לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבְכוּרֵיהֶם: מֵאָדָם וְעַד
 בַּהֲמָה. מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעִבְרָה תַּחֲלָה מִמֶּנּוּ
 מִתַּחֲלַת הַפּוֹרְעָנוֹת: וּבְכֹל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם.
 שֶׁל עֵץ נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מִתְכַּת נִמְסָה וְנִתְכַּת
 לָאָרֶץ: אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'. אֲנִי
 בַּעֲצָמִי, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ:

יג. וְהָיָה הָדָם לָכֶם לְאֹת עַל

הַבִּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁם

וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי

עֲלֵכֶם וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף

לְמַשְׁחִית בְּחִבֹּתִי בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם:

וַיְהִי דָמָא לְכוֹן לְאֵת עַל בְּתִיא דִּי

אַתּוֹן תַּמָּן וְאַחֲזִי יֵת דָּמָא וְאַיְחּוּס

עֲלִיכוֹן וְלֹא יְהִי בְּכוֹן מוֹתָא לְחַבְלָא

בְּמִקְטְלִי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא
לאחרים לאות, מכאן שלא נתנו הדם אלא
מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי
לפניו, אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני
לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסח
אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי, ודומה לו
פסוח והמליט. ואני אומר, כל פסיחה
לשון דלוג וקפיצה, ופסחתי, מדלג היה
מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים
זה בתוך זה, וכן פוסחים על שתי
הסעיפים, וכן כל הפסחים הולכים

כקופצים, וכן פסוה זהמליט, מדלגו
 וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם
 נגף. אבל הוזה הוא במצרים. הרי שהיה
 מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט,
 תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף, אבל
 הוזה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה ישראל
 בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו,
 תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף:

יְהִי הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן
 וְחֻגֹתֶם אֹתוֹ חֵג לַיהוָה

לְדֹרֹתֵיכֶם חֶקֶת עוֹלָם תִּחְגְּהוּ:

וַיְהִי יוֹמָא הַדִּין לְכוֹן לְדוֹכְרָנָא וּתְחַגּוֹן

יְתָה חֲגָא קָדָם יִי לְדַרְיִכוֹן קָיָם עָלָם

תִּחְגְּנָה:

לְזִכְרוֹן. לְדוֹרוֹת: וְחַגְתֶּם אוֹתוֹ. יוֹם שֶׁהוּא

כֹּךְ לְזִכְרוֹן אֶתְהָ חוֹגְגוֹ, וְעַדִּיין לֹא שִׁמְעֵנוּ

אִי זֶהוּ יוֹם הַזִּכְרוֹן, תִּלְמוּד לֹא זָכוֹר אֶת

הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם, לְמַדְנוּ שִׁיּוֹם

הַיֵּצִיָּאָה הוּא יוֹם שֶׁל זִכְרוֹן, וְאִיזָה יוֹם

יֵצְאוּ, תִּלְמוּד לֹא זָכוֹר מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ,

הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של יו"ט,
 שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר
 יצאו: לדרתיכם וגו'. שומע אני מעוט
 דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם
 תהגהו:

טו שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹאכְלוּ
 אַךְ בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ
 שְׁאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָל אֲכֹל
 חֶמֶץ וְנִבְרַתָּה הֶנְפֶּשׁ הַהוּא
 מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן עַד יוֹם

הַשְׁבָּעִי:

שִׁבְעַת יוֹמִין פִּטִּיר תִּיכָלוֹן בְּרֵם בְּיוֹמָא

קִדְמָאָה תִּבְטָלוֹן חֲמִיעַ מִבְּתִיכוֹן אֲרִי

כָּל דִּיכוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתַּצִּי אֲנִשָּׂא הֵהוּא

מִיִּשְׂרָאֵל מִיוֹמָא קִדְמָאָה עַד יוֹמָא

שְׁבִיעָאָה:

שִׁבְעַת יָמִים. שְׁטִי"נָא שֶׁל יָמִים: שִׁבְעַת

יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ. וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא

אוֹמֵר שִׁשַּׁת יָמִים תֹּאכְלוּ מִצּוֹת, לְמַד עַל

שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חוֹבֵה לֹאכּוֹל מִצָּה,

ובלבד שלא יאכל חמץ, מניין אף ששה
רשות, תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה
בתורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא
ללמד על הכלל כולו יצא, מה שביעי
רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה
הראשון רשות, תלמוד לומר בערב
תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה: אך
ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יום
טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני
השבעה, ומצינו מוקדם קרוי ראשון, כמו

הראשון אדם תולד, הלפני אדם נולדת,
או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד
לומר לא תשחט על חמץ, לא תשחט
הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההוא.
כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס:
מישראל. שומע אני תברת מישראל
ותלך לה לעם אחר, תלמוד לומר במקום
אחר, מלפני, בכל מקום שהוא רשותי:

טז וַיָּבִיאוּם הָרֹאשׁוֹן מִקָּרָא קֹדֶשׁ
וַיָּבִיאוּם הַשְּׂבִיעִי מִקָּרָא קֹדֶשׁ

יְהִיָּה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא

יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֶדְ אֱשֶׁר יֹאכַל

לְכָל נַפֶּשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה

לָכֶם:

וּבְיוֹמָא קֳדָמָא מַעֲרַע קֳדִישׁ וּבְיוֹמָא

שְׁבִיעָא מַעֲרַע קֳדִישׁ יְהִי לְכוּן כָּל

עִיבִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוּן בְּרַם דִּי

מִתְאַכַּל לְכָל נַפֶּשׁ הוּא בְּלִחּוּדוֹהִי

יִתְעַבֵּד לְכוּן:

מקרא קדש. מקרא שם דבר, קרא אותו
 קדש, לאכילה, ושתייה, וכסות: לא
 יעשה בהם. אפי' על ידי אחרים: הוא
 לבדו. הוא ולא מכשיריו שאפשר
 לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפילו
 לבהמה, יכול אף לנכרים, תלמוד לומר
 לכם:

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי
 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת
 צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה

לְדֹרֹתֵיכֶם חֲקֹת עוֹלָם:

וְתִטְרוֹן יְיָ פִּטְיָא אֲרִי בְכֹרֶן יוֹמָא

הַדִּין אֶפִּיקִית יְיָ חִילִּיכּוֹן מֵאֲרַעָא

דְּמִצְרַיִם וְתִטְרוֹן יְיָ יוֹמָא הַדִּין

לְדֹרִיכּוֹן קָיָם עָלָם:

ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי

חמוץ, מכאן אמרו, תפח, תלטוש בצונן.

רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את

המצות, אלא את המצוות, בדרך שאין

מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את
 המצוות, אלא אם באה לידך עשה אותה
 מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה:
 לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר
 דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על
 החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא
 תאמר, אזהרת כל מלאכה לא יעשה, לא
 לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

יח בַּרְאשׁוֹן בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
 לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ מִצֹּת עֵד

יּוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ

בְּעֶרְבִי:

בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַ עָסָרָ יוֹמָא לִירְחָא

בְּרַמְשָׁא תִיכְלוֹן פְּטִירָא עַד יוֹמָא

עָסְרִין וְחַד לִירְחָא בְּרַמְשָׁא:

עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים. לְמָה נֹאמַר,

וְהֵלֵא כְּבֹר נֹאמַר שְׁבַעַת יָמִים, לְפִי שֵׁנֹאמַר

יָמִים, לִילוֹת מִנִּין, תִּלְמוּד לֹזְמַר עַד יוֹם

הָאֶחָד וְגו':

יֵט שְׁבַעַת יָמִים שְׁאֵר לֹא

יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם כִּי כָל אֶחָד

מִחֲמַצֵּת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא

מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרָח

הָאָרֶץ:

שִׁבְעַת יוֹמִין חֲמִיר לֹא יִשְׁתַּכַּח

בְּבִתְיֶכֶם אֲרִי כָל דִּיכּוֹל מִחֲמַעַא

וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא

דִּישְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבִיצִיבָא דְאַרְעָא:

לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם. מִנִּין לְגַבּוּלִין, תִּלְמוּד

לומר בכל גבולך. מה תלמוד לומר
בבתיכם, מה ביתך ברשותך אף גבולך
ברשותך, יצא חמצו של נכרי שהוא אצל
ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל
אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור,
והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא
תאמר, חמץ שראוי לאכילה ענש עליו,
שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו,
ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ,
הייתי אומר, שאור שהוא מחמץ אחרים
ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים לא

יענש עליו, לכך נאמרו שניהם: בגר
 ובאזרח הארץ. לפי שהנם נעשה
 לישראל, הוצרך לרבות את הגרים:

בְּכָל מַחֲמַצֶּת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל
 מוֹשְׁבֵי יִכָּם תֹּאכְלוּ מִצֹּת: (פ)
 כָּל מַחֲמֵא לֹא תִיכְלוּן בְּכָל
 מוֹתְבֵי כוֹן תִּיכְלוּן פִּטְיָא:

מחמצת לא תאכלו. אזהרה על אכילת
 שאור: כל מחמצת. להביא את תערובתו:
 בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה בא

ללמד שתהא ראויה ליאכל בכל

מושבתים, פרט למעשר שני וחלות

תודה:

חמישי בא ויקרא

משה לכל זקני ישראל ויאמר

אלהם משכו וקחו לכם צאן

למשפחותיכם ושחטו הפסח:

ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר

לְהוֹן אֶת־נִגְדּוֹ וְסִיבּוֹ לְכוֹן (מִן בְּנֵי) עֲנָא

לְזֶרַע־תְּכוֹן וְכוֹסוֹ פִּסְחָא:

מִשְׁכּוֹ. מִי שֵׁשׁ לוֹ צֶאֱן יִמְשׁוֹךְ מִשְׁלוֹ:

וְקָחוּ. מִי שֶׁאֵין לוֹ יָקָח מִן הַשּׁוּק:

לְמִשְׁפַּחֹתֵיכֶם. שֶׁהָ לְבֵית אֲבוֹת:

כב וְלִקְחֹתָם אֶגְדֹּת אֲזוּב

וְטַב־לָתָם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף

וְהִגַּעְתָּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל

שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר

בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ

מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר:

וְתִסְבוּן אֶסֶרֶת אֲזוּבָא וְתִטְבְּלוּן בְּדָמָא

דְּבִמְנָא וְתִדְוֹן לְשִׁקְפָא וְלִתְרִין סַפִּיא

מִן דְּמָא דְּבִמְנָא וְאַתּוֹן לֹא תִפְקוּן

אֲנִשׁ מִתְרַע בֵּיתָה עַד צִפְרָא:

אֲזוּב. מִיָּן יֶרֶק שִׁישׁ לֹו גִבְעוּלִין: אֲגִדַּת

אֲזוּב. ג' קִלְחִין קִרְוִיין אֲגוּדָה: אֲשֶׁר בַּסֶּף.

בְּכִלִּי, כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף: מִן הַדָּם אֲשֶׁר

בַּסֶּף. לָמָּה חֲזַר וּשְׁנָאוּ, שְׁלֹא תֹאמַר

טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר
 עוד אשר בסף, שתהא כל נתינה ונתינה
 מן הדם אשר בסף, על כל הגעה טבילה:
 ואתם לא תצאו וגו'. מגיד, שמאחר
 שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין
 בין צדיק לרשע, וליכלה רשות למחבלים
 היא, שנאמר בו תרמוש כל חיתו יער:

כג. וְעָבַר יְהוָה לְנֶגֶף אֶת
 מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל
 הַמִּשְׁקָף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת

וּפֶסַח יְהוָה עַל הַפֶּתַח וְלֹא

יָתֵן הַמִּשְׁחִית לְבֹא אֶל

בֵּיתֵיכֶם לְנֹגֵף׃

וַיִּתְּגַלֵּי יי לַמַּמְחֵי יֵת מִצְרִים וַיַּחֲזִי יֵת

דָּמָא עַל שְׁקָפָא וְעַל תִּרְיִן סַפִּיא וַיַּחֲזִי

יי עַל תִּרְעָא וְלֹא יִשְׁבּוּק לְחַבְלָא

לְמִיעַל לְבֵיתֵיכֶם לַמַּמְחֵי׃

וּפֶסַח. וְחַמֵּל וַיִּיֵּל וּדְלָג: וְלֹא יָתֵן

הַמִּשְׁחִית. וְלֹא יָתֵן לוֹ יְכוּלָת לְבֹא, כְּמוֹ

וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּדִּי:

כֹּד וְשִׁמְרָתָם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה

לְחָק לָךְ וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם:

וְתִטְרוֹן יָת פֶּתַגְמָא הַדִּין לְקִים לָךְ

וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם:

כֹּה וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר יִתֶּן יְהוָה לָכֶם פֶּאֶשֶׁר

דָּבָר וְשִׁמְרָתָם אֶת הַעֲבֹדָה

הַזֹּאת:

וַיְהִי אֲרִי תַעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּיתָן יִי לְכוֹן
כְּמָא דִּי מַלִּיל וְתַטְרוֹן יִת פְּלַחְנָא
הַדִּין:

וְהִיָּה כִּי תִבְאוּ. תֵּלָה הַכְּתוּב מַצּוּה זֹו
בְּבִיאתֵם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיֵּיבוּ בַּמַּדְבָּר אֲלֹא
פֶסַח אֶחָד שַׁעֲשׂוּ בִשְׁנָה הַשְּׁנִית עַל פִּי
הַדְּבוּר: כַּאֲשֶׁר דָּבַר. וְהֵיכֵן דָּבַר, וְהִבְאֵתִי
אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו':

כֹּו וְהִיָּה כִּי יֹאמְרוּ אֱלֵיכֶם
בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת

לְכֹכֶם:

וַיְהִי אֲרִי יִמְרוֹן לְכוֹן בְּנִיכוֹן מָא

פִּלְחָנָא הֲדִין לְכוֹן:

כֹּז וְאַמְרָתָם זָבַח פָּסַח הוּא

לִיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי

יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפּוֹ אֶת

מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינּוּ הַצִּיל

וַיִּפְקֹד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

וַתִּימְרוּן דָּבַח חֲתִים הוּא קָדָם יִי דִי חָס

עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כֹּד הָיָה

מִי יָת מִצְרָאִי וַיֵּת בְּתָנָא שְׂזִיב וּכְרַע

עָמָא וּסְגִידוּ:

וַיִּקַּד הָעָם. עַל בִּשְׁוֹרַת הַגְּאוּלָּה, וּבִיאת

הָאָרֶץ, וּבִשְׁוֹרַת הַבָּנִים שִׁיחִיו לָהֶם:

כַּח וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מִנְּשָׁה

וַאֲהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ה)

וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּפַקִּיד

יִי יְיָ יֵת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

וילכו ויעשו בני ישראל. וכי כבר עשו,

והלא מראש חודש נאמר להם, אלא

מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם

הכתוב כאלו עשו: וילכו ויעשו. אף

ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה

ושכר לעשייה: כאשר צוה ה' את משה

ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא

הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן, ומהו

כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו:

כט טיט ויהי בְּחֲצִי

הַלְיָלָה וַיְהִי הַכָּה כָּל בְּכוֹר

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה

הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר

הַיֹּשֵׁב אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל

בְּכוֹר בְּהֵמָה:

וְהָיָה בַּפִּלְגּוֹת לִילִיָּא וַיִּקְטַל כָּל

בּוֹכָרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מְבוֹכָרָא
 דְּפִרְעָה דַּעְתִּיד לְמַתָּב עַל פְּרִסִּי
 מְלָכוּתָהּ עַד בּוֹכָרָא דְּשִׁבְיָא דִּי בְּבִית
 אֲסִירִי וְכָל בּוֹכָרָא דְּבַעֲיָרָא:

זה'. כל מקום שנאמר זה', הוא ובית דינו,
 שהזי"ן לשון תוספת הוא, כמו פלוני
 ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה
 אחרת והוא במצרים: מבכור פרעה. אף
 פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורים,
 ועליו הוא אומר בעבור זאת העמדתו:

עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של
 ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה
 הפורענות זו. ובכור השפחה בכלל היה,
 שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות,
 ובכור השפחה חשוב מבכור השבי:

לֹא־וַיִּקָּם פֶּרֶעָה לִילָה הוּא וְכָל
 עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם וְתַחֲתָיו
 צִעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין
 בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת:

וַקָּם פֶּרֶעָה לִילָיָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו

וְכָל מִצְרִים וְהוֹת צוֹחָתָא רַבְתָּא

בְּמִצְרִים אֲרִי לֵית בֵּיתָא דִּי לֵית הוּה

בֵּה תַמָּן מֵתָא:

וּיְקָם פִּרְעָה. מִמַּטָּתוֹ: לֵילָה. וְלֹא כְדָרְךְ

הַמְּלָכִים בְּשִׁלְשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם: הוּא. תַּחֲלָה,

וְאַחֲרַיִךְ עֲבָדִיו, מִלְּמַד שֶׁהִיָּה הוּא מַחֲזִיר

עַל בְּתֵי עֲבָדִיו וּמַעֲמִידֵן: כִּי אֵין בֵּית אִשָּׁר

אֵין שֵׁם מֵת. יֵשׁ שֵׁם בְּכוֹר, מֵת, אֵין שֵׁם

בְּכוֹר, גְּדוֹל שְׁבָבִית קְרוֹי בְּכוֹר, שְׁנֹאמַר אָף

אֲנִי בְּכוֹר אֶתְנָהוּ. דְּבַר אַחֲרָא, מִצְרִיּוֹת מִזְנוֹת

תחת בעליהן ויולדות מרוזקים פנויים,

והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם

חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:

לא ויקרא למִשָּׁה וְלֹאֲהֶרֶן לִילָה

וַיֹּאמֶר קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי

גַּם אַתֶּם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָכוּ

עֲבַדוּ אֶת יְהוָה כְּדַבַּרְכֶּם:

וַיִּקְרָא לְמִשָּׁה וְלֹאֲהֶרֶן לִילָה וַאֲמַר

קוֹמוּ פוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אֶף אֶתּוֹן אֶף בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל וְאֶזְיָלוֹ פִּלְחוֹ קָדָם יְיָ כִּמְאֵ

דְּהוֹתוֹן אֶמְרִין:

וּיִקְרָא לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן לִילָה. מִגִּיד שֶׁהִיָּה

מִחֲזֹר עַל פֶּתַח הָעִיר וְצוּעֵק, הֵיכָן מִשָּׁה

שְׂרוּי, הֵיכָן אַהֲרֹן שְׂרוּי: גַּם אַתֶּם. הַגְּבֵרִים:

גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַטָּף: וְלָכוּ עֲבָדוּ וְגו'

כְּדַבְּרָכֶם. הַכֹּל כִּמּוֹ שֶׁאִמְרַתֶּם, וְלֹא כִּמּוֹ

שֶׁאִמְרַתִּי אֲנִי, בִּטְלָ לֹא אֲשַׁלַּח, בִּטְלָ מִי וּמִי

הַהוֹלָכִים, בִּטְלָ רַק צֵאנֶכֶם וּבִקְרָכֶם יִצְגּ:

לֵב גַּם צֵאנֶכֶם גַּם בְּקִרְכֶּם קִחוּ

כֹּאֲשֶׁר דְּבַרְתֶּם וְלָכוּ וּבִרְכֹתֶם

גַּם אֹתִי:

אֶף עֲנֹכֹן אֶף תּוֹרְכוֹן דְּבָרוֹ כְּמֵא דִּי

מִלְלָתָן וְאַזִּילֹו וְצִלֹו אֶף עָלַי:

גַּם צֵאנְכֶם גַּם בְּקֶרְכֶם קָחוּ. מַהֲוֹ כֹאֲשֶׁר

דְּבַרְתֶּם, גַּם אַתָּה תִּתֵּן בִּידֵינוּ זְבָחִים

וְעוֹלוֹת: וּבִרְכֹתֶם גַּם אוֹתִי. הִתְפַּלְלוּ עָלַי

שְׁלֹא אֲמוֹת, שְׁאֲנִי בְכוֹר:

לֹג וְתַחֲזֹק מִצָּרִים עַל הָעָם

לְמַהֲרָא לְשִׁלְחָם מִן הָאָרֶץ כִּי

אָמְרוּ כָּלֵנוּ מֵתִים:

וְתִקִּיפֹת מִצְרַיִם עַל עַמָּא לְאוֹחָא

לְשִׁלְחוֹתָהוֹן מִן אֶרְעָא אֲרִי אָמְרוּ

כָּלֵנָא מִיתִין:

כלנו מתים. אמרו, לא כגזרת משה הוא,

שהרי אמר ומת כל בבור, וכאן אף

הפשוטים מתים, ה' או י' בבית אחד:

לְדִּי־וְיִשָּׂא הָעָם אֶת בְּצֵקוֹ טָרָם

יְחֻמֵּן מִשְׁאֲרָתָם צָרָרָת

בְּשִׁמְלֹתָם עַל שְׂכָמָם:

וְנָטַל עֲמָא יָת לִישִׁיהוֹן עַד לֹא חָמַע

מוֹתָר אֲצוֹתָהוֹן צָרִיר בְּלִבְשִׁיהוֹן עַל

כַּתְּפֵיהוֹן:

טָרָם יַחְמֵץ. הַמְצָרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשִׁהוֹת

כְּדִי חִימוּץ: מִשְׁאֲרָתָם. שִׁירֵי מִצָּה וּמְרוֹר:

עַל שְׂכָמָם. אַע"פ שִׁבְהַמּוֹת הָרַבָּה הוֹלִיכוּ

עִמָּהֶם, מִחֲבָבִים הָיוּ אֶת הַמִּצּוֹת:

לֵה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר

מֹשֶׁה וַיֵּשְׁאוּלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי

כֶּסֶף וְכֵלֵי זָהָב וַיִּשְׁמְלוּתָם׃

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה

וַיֵּשְׁאוּלוּ מִמִּצְרַיִם מִנִּין דְּכֶסֶף וּמִנִּין

דְּזָהָב וּלְבוּשֵׁין׃

כְּדִבַּר מֹשֶׁה. שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם,

וַיֵּשְׁאוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוֹן וַיִּשְׁמְלוּתָם. אֵף הֵן

הָיוּ חֲשׂוֹבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב,

והמאוחר בפסוק חשוב:

לו וַיַּהֲרֹחַ נָתַן אֶת חֵן הָעַם

בְּעֵינָי מִצָּרִים וַיִּשְׁאַלֵּם

וַיִּנְצֵלוּ אֶת מִצָּרִים: (פ)

וַיִּי יֵהֶב יָת עֲמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינָי מִצָּרִים

וַיִּשְׁאַלֵּנוּ וְרוֹקִינוּ יָת מִצָּרִים:

וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם

היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול

שנים ולך: וינצלו. ורוקיננו:

לֹא וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסִם

סִכְתָּה כָּשִׁשׁ מֵאוֹת אֶלְף רָגְלֵי

הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף:

וַנָּטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסִם לְסִכְתּוֹת

כֶּשֶׁת מֵאָה אֲלָפִין רָגְלָאִין גְּבָרִיא בַר

מִטַּפְּלָא:

מרעמסם סכתה. ק"ך מיל היו, ובאו שם

לפי שעה, שנאמר ואשא אתכם על כנפי

נשרים: הגברים. מבן עשרים שנה

ומעלה:

לח וְגַם עֶרֶב רַב עָלָה אֹתָם

וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד:

וְאֵף נוֹכְרָאִין סְגִיָּאִין סְלִיקוּ עִמָּהוֹן

וְעֵנָא וְתוֹרִין בְּעִירָא סְגִי לַחֲדָא:

ערב רב. תערובות אומות של גרים:

לֹט וַיֵּאָכְלוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר

הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֵגֶת מִצּוֹת

כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גִרְעֻשׁוֹ

מִמִּצְרִים וְלֹא יָכִילוּ לְהַתְמַהֲמַה

וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

וְאַפּוֹ יֵת לִישָׁא דִּי אֲפִיקוּ מִמִּצְרִים

גְּרִיצָן פִּטְיָרָן אֲרִי לֹא חֲמַע אֲרִי

אֲתָרְכוּ מִמִּצְרִים וְלֹא יָכִילוּ לְאַתְעַכְבָּא

וְאַף זִוְדִּין לֹא עֲבָדוּ לְהוֹן:

עֲגוֹת מִצּוֹת. חֲרָה שֶׁל מִצָּה. בִּצֵּק שֶׁלֹּא

הַחֲמִיץ קְרוֹי מִצָּה: וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ

לָהֶם. לְדֶרֶךְ. מִגִּיד שֶׁבַחֲן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,

שֶׁלֹּא אָמְרוּ הָאֵיךְ נִצָּא לְמַדְבָּר בְּלֹא צָדָה,

אלא האמינו והלכו, הוא שמפורש
 בקבלה זכרתי לך חסד נעזריך אהבת
 כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא
 זרועה, ומה שבר מפורש אחריו, קודש
 ישראל לה' וגו':

מ וּמֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֵשִׁים שָׁנָה
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

וּמֹתָב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ בְּמִצְרַיִם
 אַרְבַּע מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין:

אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות
שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים
שנה וארבע מאות שנה. בין הכל,
משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות
שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי
גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנגזרה
גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי
אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי
קחת מן הבאים עם יעקב היה, צא וחשוב
כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמנים
של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך

הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד
למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים
בשנות קהת, והרבה משמונים של משה
נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא
ארבע מאות לביאת מצרים, והוזקקת
לומר על כרחך שאף שאר הישיבות
נקראו גרות, אפילו בחברון, כענין שנאמר
אשר גר שם אברהם ויצחק, ואומר את
ארץ מגוריהם אשר גרו בה, לפיכך אתה
צריך לומר כי גר יהיה זרעך, משהיה לו
זרע, וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד

יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן
 ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו
 לתלמי המלך:

מא ויהי מקץ שלשים שנה
 וארבע מאות שנה ויהי
 בעצם היום הזה יצאו כל
 צבאות יהודה מארץ מצרים:

והיה מסוף ארבע מאה ותלתין שנים
 והיה בכרן יומא הדין נפקו כל חיליא

דִּי מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגו' וְיִהְיֶה בַּעֲצֵם
הַיּוֹם הַזֶּה. מִגִּיד, שְׂכִיזוֹן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ, לֹא
עָכָבן הַמָּקוֹם כְּהִרְףָּה עֵין, בִּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ
מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת אֶצֶל אֲבֵרָהֶם לְבִשְׁרוֹ, בִּט"ו
בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, וּבִט"ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה
גְּזִירַת בֵּין הַבְּתָרִים:

מִבַּ לַיִל שְׁמֵרִים הוּא לִיְהוָה
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא
הַלְּלִלָה הַזֶּה לִיְהוָה שְׁמֵרִים

לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: (פ)

לִילִי נָטִיר הוּא קָדָם יִי לְאַפְקוֹתֶהוּן

מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הוּא לִילִיא הֲדִין

קָדָם יִי נָטִירִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

לְדֹרֵיהוּן:

לִיל שְׁמַרִים. שְׁהִיָּה הַקַּב"ה שׁוֹמֵר וּמַצְפֵּה

לוֹ לְקַיִם הַבְּטַחְתּוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאַרְץ

מִצְרַיִם: הוּא הַלִּילָה הַזֶּה לְה'. הוּא

הַלִּילָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם בְּלִילָה הַזֶּה אֲנִי

גּוֹאֵל אֶת בְּנִיד: שְׁמַרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

לְדֹרֹתָם. מִשְׁמֵר וּבֹא מִן הַמִּזִּיקִין, כַּעֲנִין

שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית וְגו':

מִן וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מִנְּשָׁה

וְאֶהְרֶן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כֹּל

בֶּן נֹכַר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ:

וַאֲמַר יי לְמִנְּשָׁה וְאֶהְרֶן דָּא גִזְרֵת

פֶּסַחָא כֹּל בֶּן יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמַּד לֹא

יָכוֹל בֵּה:

זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח. בִּי"ד בְּנִיסָן נֶאֱמָרָה

לָהֶם פִּרְשָׁה זֹאת כֹּל בֶּן נָכָר. שְׁנַת־נִכְרוֹ
 מַעֲשֵׂיוֹ לְאֲבִיו שִׁבְשָׁמִים, וְאַחַד נִכְרֵי
 וְאַחַד יִשְׂרָאֵל מֹזֵמֶר בַּמִּשְׁמָע:

מִדֹּ וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף
 וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכֵל בּוֹ:

וְכָל עֶבֶד גֵּבֶר זְבִינִי כֶסֶף וְתִגְזֹר יְתָהּ
 בְּכֵן יִכּוֹל בָּהּ:

וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכֵל בּוֹ. רַבּוֹ, מִגִּיד
 שְׁמִילַת עֲבָדָיו מַעֲכַבְתּוֹ מִלְּאֲכֹל בַּפֶּסֶח,
 דְּבַרִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, אִין

מִי־לֵת עֲבָדָיו מֵעֲכַבְתּוּ מִלֵּאכֹל בַּפֶּסֶחַ,

א"כ מַה תִּלְמֹד לֹמֵר אִי יֹאכֹל בּוֹ, הָעֶבֶד:

מַה תּוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכֹל בּוֹ:

תּוֹתָבָא וְאַגִּירָא לֹא יִכּוֹל בָּהּ:

תּוֹשֵׁב. זֶה גַּר תּוֹשֵׁב: וְשֹׁכֵר. זֶה הַנִּכְרִי,

וּמַה תִּלְמֹד לֹמֵר, זֶה לֹא עֲרָלִים הֵם וְנֹאמַר

וְכָל עֲרָל לֹא יֹאכֹל בּוֹ, אֲלֵא כְגוֹן עֲרָבִי

מִהוּלָּה וְגִבְעוֹנִי מִהוּלָּה זֶהוּא תּוֹשֵׁב אִי שֹׁכֵר:

מִן בֵּית אֶחָד יֹאכֹל לֹא

תּוֹצִיא מִן הַבֵּית מִן הַבָּשָׂר

חֹצֶה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ:

בְּחִבּוּרָא חֶדָּא יִתְאַכֵּל לָא תִפִּיק מִן

בֵּיתָא מִן בְּסָרָא לְבָרָא וְגִרְמָא לָא

תִּתְּבָרוֹן בֵּיהּ:

בבית אחד יאכל. בחבורה אחת, שלא

יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו,

אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא

בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם

התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים

שלא יכנסו לבית, תלמוד לומר על הבתים

אשר יאכלו אותו בהם, מכאן שהאוכל,
 אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן
 הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו.
 הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר
 יש בו משום שבירת עצם, אין עליו כזית
 בשר או מוח, אין בו משום שבירת עצם:
 מִזֶּכֶּר כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:
 כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל יַעֲבֹדוּן יְתֵהּ:
 כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר,
 לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית

אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף
 פסח דורות בן, תלמוד לומר כל עדת
 ישראל יעשו אותו:

מח וְכִי יִגֹּר אֶתְךָ גֵּר וְעָשָׂה
 פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹלֵל לוֹ כָּל זָכָר
 וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה
 כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עַרְלָל לֹא
 יֵאָכֵל בּוֹ:

וְאִרִי יִתְגַּיֵּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעֲבֹד פֶּסַחָא

קָדָם יִי מִגִּזֹּר לֵה כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן

יִקְרַב לְמַעֲבָדָה וִיְהִי כִּי־צִיבָא דְאַרְעָא

וְכָל עֶרְלָא לֹא יִכּוֹל בֵּיהּ:

וַעֲשֵׂה פֶסַח. יִכּוֹל כָּל הַמַּתְגִּייר יַעֲשֶׂה

פֶּסַח מִיד, תִּלְמוּד לֹזֵמֶר זֶה־יָהּ כְּאַזְרַח

הָאָרֶץ, מָה אֲזַרַח בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר אָף גֵּר

בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר: וְכָל עֶרְלָא לֹא יֹאכַל בּוֹ.

לְהַבִּיא אֶת שְׁמַתּוֹ אֶחָיו מַחֲמַת מִיִּלָּה,

שְׂאִינּוּ מִזִּמְרָא לְעֶרְלוֹת וְאִינּוּ נִלְמַד מִבֵּן נִכְר

לֹא יֹאכַל בּוֹ:

מִטַּ תֹּרָה אַחַת יְהִי לְאַזְרַח

וְלִגְר הֶגֶר בְּתוֹכְכֶם:

אֲוִרִיתָא חֲדָא יְהֵא לִיצִיבָא וְלִגְיֹרָא

דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכוֹן:

תורה אחת וגו'. להשוות גר לאזרח אף

לשאר מצות שבתורה:

נִוְיַעְשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִשׁוֹר

צִוָּה יְחֻזָּה אֶת מִנְּשָׁה וְאֶת

אַחֵרֶץ כֵּן עָשׂוּ: (ט)

וְעַבְדּוֹ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּמָּא דִּי פִקִּיד

יִי יְיָ מִשָּׁה וְיִת אֶהְרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

נא וְיִהְיֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

הוֹצִיא יְהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צְבָאָתָם: (פ)

וְהָיָה בְּכָרֶן יוֹמָא הַדִּין אֶפִּיק יִי יְיָ בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן:

שביעי

וידבר יהוה

אל מִשָּׁח לְאַמֹּר:

וּמִלֵּיל יי עִם מִשָּׁח לְמִימָר:

ב קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל

רַחֵם בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם

וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

אֶקְדֹּשׁ קְדָמִי כָל בּוֹכֵרָא פֶתַח כָּל

וְלֹדָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבַעֲרָא
 דִּילִי הוּא:

פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחלה,
 כמו פוטר מים ראשית מדון. וכן יפטירו
 בשפה, יפתחו שפתים: לִי הוּא. לעצמי
 קניתיים, ע"י שהכיתי בכורי מצרים:

וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה אֶל הָעָם זְכוּר
 אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּתָם
 מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי

בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם

מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִין:

וְאָמַר מִשֶּׁה לַעֲמָא הֵו דְּכִירִין יְת יוֹמָא

הַדִּין דִּי נְפִקְתוֹן מִמְּצָרִים מִבֵּית

עֲבֻדוֹתָא אַרִי בְּתִקּוּף יְדָא אֲפִיק יִי

יְתִכּוֹן מִכָּא וְלֹא יִתְאַכֵּל חֲמִיעַ:

זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה. לָמַד, שְׂמִזְכִּירִין

יְצִיאת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם:

ד הַיּוֹם אֲתֶם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ

הָאָבִיבִי:

יוֹמָא דִּין אַתּוֹן נִפְקִין בִּירְחָא דְאָבִיבִיא:

בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין באיזה

חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד

שגמלכם, שהוציא אתכם בחדש שהוא

כשר לצאת, לא חמה, ולא צנה, ולא

גשמים, וכן הוא אומר מוציא אסירים

בכושרות, חדש שהוא כשר לצאת:

ה וְהָיָה כִּי יָבִיֶאֱךָ יְהוָה אֶל

אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי

וְהַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זֶבֶת

חֶלֶב וְדָבַשׁ וְעֵבֶדְתָּ אֶת

הָעֶבֶדְהָ הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֹנֶךָ יִי לְאַרְעָא דְכְנַעְנָאִי

וְחִתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחִוְאִי וַיְבוֹסֵאִי דִי

קַיִים לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לָךְ אֶרֶעָא עֶבְדָּא

חֶלֶב וְדָבַשׁ וְתַפְלָח יֵת פְּלִחְנָא הָדָא

בִּירְחָא הַדִּין:

אל ארץ הכנעני וגו'. אע"פ שלא מנה
אלא חמשה עממין, כל שבעה גוים
במשמע, שכולן בכלל כנעני הם, ואחת
ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם,
אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו'. באברהם
הוא אומר, ביום ההוא כרת ה' את אברם
וגו', וביצחק הוא אומר גור בארץ הזאת
וגו', וביעקב הוא אומר הארץ אשר אתה
שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש. חלב זב
מן העזים, וחדבש זב מן התמרים ומן
התאנים: את העבודה הזאת. של פסח,

וְהָלֹא כִּבְר נֹאמַר לְמַעַלְהָ וְהִיָּה כִּי תִבְאוּ אֶל
 הָאָרֶץ וְגו', וְלִמָּה חִזְר וּשְׁנֵאָה, בְּשִׁבִּיל דְּבַר
 שְׁנֵת־חֹדֶשׁ בָּהּ, בְּפִרְשָׁהּ רֹאשׁוֹנָה נֹאמַר
 וְהִיָּה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבוּדָה
 הַזֹּאת לָכֶם, בֶּן רָשָׁע הַכְּתוּב מִדְּבַר
 שְׁהוּצִיָּא אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכֹּלֶל, וְכֹאן וְהַגְדַּת
 לְבִנְךָ בֶּן שְׂאִינֹו יוֹדֵעַ לְשֹׂאוֹל, וְהַכְּתוּב
 מִלְּמֹדֵךְ שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אֶתָּה בְּדִבְרֵי אֲגֻדָּה
 הַמּוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב:

וְשִׁבְעַת יָמִים תֹּאכֵל מִצֵּית
 וּבֵיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג לִיהְיוֹת:

שְׁבַעַה יוֹמִין תִּיכּוֹל פִּטִּירָא וּבִיוֹמָא

שְׁבִיעָאָה חֲגָא קָדָם יִי:

וּ מִצֹּת יֵאָכֵל אֵת שְׁבַעַת

הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאָה לָךְ חֲמִין

וְלֹא יֵרָאָה לָךְ שְׂאֵר בְּכָל

גִּבְלָךְ:

פִּטִּיר יִתְאַכֵּל יְת שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא

יִתְחַזֵּי לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזֵּי לָךְ חֲמִיר

בְּכָל תְּחוּמָךְ:

ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא

לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה

לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

וּתְחַוֶּי לְבִנְךָ בַּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימָר בְּדִיל

דִּין עֶבֶד יִי לִי בְּמִפְקֵי מִמִּצְרַיִם:

בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו, כגון

פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז

תשובה לבן רשע לומר, עשה ה' לי ולא

לך, שאכלו היית שם לא היית כדאי ליגאל:

ט וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ

וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן

תִּהְיֶה תוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי

בֵּיד חֲזָקָה הוֹצֵאָה יְהוָה

מִמִּצְרַיִם:

וַיְהִי לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין

עֵינֶיךָ בְּדִיל תִּהְיֶה אוֹרִיתָא דִּי בְּפוּמְךָ

אַרִי בִידָא תִקִּיפָא אֶפְקֹךְ יִי מִמִּצְרַיִם:

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת. יְצִיאת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָךְ

לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה
 לומר, שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם
 בראש ובזרוע: על ידך. יד שמאל, לפיכך
 ידכה מלא בפרשה שנייה, לדרוש בה יד
 שהיא כהה:

וְשִׁמְרָתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת
 לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יָמִימָה: (פ)
 וְתִטֵּר יָת קִימָא הָדָא לְזִמְנָה מְזִמָּן
 לְזִמָּן:

מימים ימימה. משנה לשנה:

יֵא וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל

אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע

לָךְ וְלֹאֲבֹתֶיךָ וְנָתַנָּה לָךְ׃

וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֹנֶךָ יִי לְאֶרֶץ דְּכַנְעֲנָאִי

כַּמָּא דִּי קָיִים לָךְ וְלֹאֲבֹתֶךָ וְיִתְּנָה

לָךְ׃

וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ יֵשׁ מֵרַבּוּתֵינוּ שְׁלֹמֹדוֹ

מִכָּאן, שְׁלֹא קִדְשׁוֹ בְּכוֹרוֹת הַנוֹלָדִים

בַּמִּדְבָּר, וְהָאֹמֵר קִדְשׁוֹ מִפְּרֵשׁ בִּיאָה זֶה,

אִם תְּקַיֵּמוּהוּ בַּמִּדְבָּר, תִּזְכּוּ לִיכָנֶס לְאֶרֶץ

ותקיימוהו שם: נשבע לך. והיכן נשבע
 לך, והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי
 וגו': ונתנה לך. תהא בעיניך כאילו נתנה
 לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירושלם
 אבות:

יב וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רַחֵם
 לַיהוָה וְכָל פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה
 אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזִּכָּרִים לַיהוָה:
 וְתַעֲבֹר כָּל פֶּתַח וְלֹדָא קָדָם יי וְכָל
 פֶּתַח וְלֹד בְּעִירָא דִּי יִהְיֶה לְךָ דְּכָרִין

תִּקְדֹּשׁ קָדָם יי:

והעברת. אין והעברת אלא לשון
 הפרשה, וכן הוא אומר והעברתם את
 נחלתו לבתו: שגר בהמה. נפל, ששגרתו
 אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב
 שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא
 אחריו, ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו
 שגר אלפיד, אבל זה לא בא אלא ללמד
 על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם,
 ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה
 במשמע, בא ופירש במקום אחר בבקרך

ובצאנך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל

פטר רחם, בבכור אדם הכתוב מדבר:

יג וְכָל פֶּטֶר חֵמָר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה

וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל

בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:

וְכָל פֶּתַח (בּוֹכֵרָא) דְּחִמְרָא תִּפְרוֹק

בְּאַמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וְתִנְקֶפֶה וְכָל

בּוֹכֵרָא דְאַנְשָׁא בְּבִנְיָךְ תִּפְרוֹק:

פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה,

גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי
מצרים לחמורים, ועוד שסייעו את
ישראל ביציאתן ממצרים, טעונים
מכספם ומזהבם של מצרים: תפדה
בשה. נותן שזה לכהן, ופטר חמור מותר
בהנאה וזה חולין ביד כהן: וערפתו.
עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו, הוא
הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד
ממונו: וכל בכור אדם בבניך תפדה.
חמש סלעים פדיונו, קצוב במקום אחר:

יד מפטיר וְהָיָה כִּי

יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה

זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד

הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית

עֲבָדִים:

וַיְהִי אֲרִי יִשְׁאַלְנָךְ בֶּנְךָ מָחָר לְמִיָּמָר

מָא דָּא וְתִימָר לֵה בְּתִקּוּף יָדָא אֶפְקָנָא

יִי מִמְצָרִים מִבֵּית עֲבֹדוֹתָא:

**כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהיא
עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון
זה, וכגון מחר יאמרו בניכם לבנינו, דבני
גד ובני ראובן: מה זאת. זה תינוק טפש
שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם
ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר
מה העדות והחקים והמשפטים וגו', הרי
זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד
ארבעה בנים, תם, רשע, ושאנינו יודע
לשאול, והשואל דרך חכמה:**

טו וַיְהִי כִּי הִקְנֶשָׁה פַּרְעֹה
לְשִׁלְחָנֹו וַיַּהֲרֹג יִחְזָה כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם
וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי
זֹבַח לַיהוָה כָּל פֶּטֶר רֶחֶם
הַזִּכָּרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם
וְהָיָה אֲרִי אֶקְנִישִׁי פַּרְעֹה לְשִׁלְחֹתָנָא
וְקָטַל יִי כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
מִבּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא וְעַד בּוֹכְרָא דְבַעֲיָרָא

עַל כֵּן אֲנִי דְּבַח קָדֶם יְיָ כָּל פֶּתַח
וְלֹדֵא דְּכָרִין וְכָל בּוֹכֵרֵא דְּבְנֵי אֶפְרוֹק:

טז וְהָיָה לְאֹת עַל יְדְכָה
וְלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֶזֶק
יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

(ססס)

וַיְהִי לְאֹת עַל יָדְךָ וְלְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ
אֲרִי בְּתִקּוֹף יָדֶא אֶפְקֵנֵא יְיָ מִמִּצְרַיִם:
ססס:

ולטוטפות בין עיניך. תפילין, ועל שם
 שהם ארבעה בתים קרוין טטפת, טט
 בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ומנחם
 חברו עם זהטף אל דרום, אל תטיפו, לשון
 דבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה
 בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים
 בין העינים, יזכור הנם וידבר בו:
 חסלת פרשת בא: